

הושענא נפש מבהלה: עורך 'המבשר' עשה יממה מתו

חה עם קהילה יהודית באוקראינה שלא נטשה את מקומה

יהודי המלחמה

בעיצומה של המלחמה המתנהלת באוקראינה, יצא בנימין ליפקין לביקור מיוחד בקהילת ויניצה שלא משה ממקומה ויחד עם הרב המקומי ממשיכה לנהל אורח חיים יהודי עם כל הכרוך בו, חרף אימי המלחמה || אזעקה מחרידה לפנות בוקר במלון שמס ברובו, מפגש בלתי אמצעי עם המפקד היהודי האחראי על הכוחות המרוכזים בשדה התעופה הנטוש, פסיעה במתחם נפילת טילים רוסיים שקיפדו את חייהם של עשרות בני אדם, שיחה עם יהודים שכל חייהם השתנו מן הקצה אל הקצה, מפגש עם אנשי המשטרה החשאית שידעו לספר על כל צעד של אורחם והשתאות מתפעמת מתפקודו בן עשרים השנים הרצופות של הרב שאול הורביץ, שליח חב"ד ורב הקהילה המקומית, המפיוח רוח בנפשות הפועלות || על זמן שאול

בנימין ליפקין
ויניצה, אוקראינה

דיוק בשעה ארבע לפנות בוקר העיר אותי קול צופר. זו הייתה אזעקת אמת. לא ניתן היה להתכחש לכך. העובדה שרק שעתיים קודם לכן עליתי על יצועי הפכה באחת לבלתי רלוונטית. קורי

השינה נעלמו ודרכות פשטה בכל עצמותיי. התיישבתי וניסיתי להבין מה בדיוק עליי לעשות ברגע זה. עם כל הכבוד לכל שיחות ההכנה שקדמו לכך, שום דבר אינו דומה לחוויה בשעת אמת. בקומה השביעית של מלון שמש ברובו המכריע, בלב מערב אוקראינה, כשאזעקה עולה ויורדת מפלחת את דממת הלילה.

בדקות הבאות החל להצטרף לקול האזעקה שלא פסק, קול בריטון שבקע ממערכת הרמקול הפנימית בחדרי המלון. היות ואוקראינה אינה נמנית עם השפות שאני מבין או דובר, ההסבר המונטוני לא הואיל לי מאומה. יכולתי לנחש כי הכרוז מפנה את הקומץ ששם נפשו בכפו ושכר חדר במלון בעיצומה של מלחמה אל המרחב המוגן הקרוב או שמא אל מקלט של ממש שיש במלון.

דבר אחד ידעתי מראש. באוקראינה אין סומכים על האינטואיציה ולא על שום חוש בריא אחר. כאן באה צפירת ארגעה לאחר אזעקת האמת וזו נועדה להבהיר לכל מי שהיה לו ספק בכך כי ניתן לחזור לשגרה. הסתפקתי אפוא בהמתנה דוממת לצפירת הארגעה. מעט יותר מחצי שעה חלפה עד שבקעה אותה צפירה גואלת. בכל אותו זמן ניסיתי לשמוע רחשים שונים. מישראל למודת האיזמים הבטחוניים אני מכיר את העובדה שאם יש אזעקה, סביר להניח שיישמע באזור קול של נפילה או יירוט. ממרומי המלון בו שהיתי לא נשמע כל רחש. רק בשעות הבוקר המאוחרות יותר אלמד שבאוקראינה האזעקה לא בהכרח מלמדת על נפילה קרובה אלא על שטח רחב ביותר שבאזור המשוער שלו יש נפילת טילים. יממה קודם לכן יצאתי לדרך למסע בוק שאמור היה להיות מוקדש כולו לקהילה בלב מערב אוקראינה שהיא ורבה, שליח כ"ק אדמו"ר זי"ע מליובאוויטש, הרב שאול הורביץ, לא נטשו את המקום ונתורו בו למשך רוב ככל

חודשי הלחימה העזה המתנהלת במקום. הדבקות במשימה שהיא עניין שבשגרה אצל מארחי הייתה גם עבורי כמוודל כדי לצלוח את הדרך המפרכת שהיה עליי לעשות הן בהלון והן בחווה. ברוכים הבאים לאוקראינה, מדינה במלחמה.

בנמל התעופה הנתוש עם הקצין היהודי

הנתון הראשון, שהוא פועל יוצא מהלחימה השררת באוקראינה, בא לידי ביטוי בהשבתת שדות התעופה במדינה. לא רק בוריספול, שדה התעופה הגדול והמוכר של קייב הבריחה. גם כל שאר נמלי התעופה במדינה המותקפת מושבתים. רובם הגדול יצא מכלל פעולה כבר ביום הראשון של הפלישה הרוסית.

בניסיון מגושם לחקות את פעולתה של ישראל בפרוץ מלחמת ששת הימים, האקט הראשון שבו נקט צבא רוסיה לפנות בוקר היום הראשון ללחימה היה הפגזה אווירית של שדות התעופה במדינה. המטוסים הרוסים שהמטירו אש על שדות התעופה לא הסתפקו בפחות מחירור של כל מסלולי ההמראות והנחיתות ויודאו הוצאתם מכלל פעולה. על הדרך נפגעו גם כלי הטייס הצבאיים של הצבאות השונים. ההגעה לאוקראינה היא אפוא דרך אחת המדיניות

השכנות. כל אחת עם הפרוצדורות שלה. כל אחת עם השעות הרבות של ההשתרכות עד הגבול שלה וממנו למחוז החפץ האוקראיני. עם הנחיתה בנמל התעופה ביאשי שברומניה, ציפה לי נהג עם שלט שנושא את שמי. לא פחות משבע שעות נסיעה משותפת נכוונו לנו עד ההגעה אל היעד. שעתיים ראשונות של נסיעה עד מעבר הגבול שבין רומניה למולדביה. משם עוד שלוש נוספות עד מעבר הגבול בין מולדוביה לאוקראינה. ומשם עוד שעתיים אל העיר ויניצה. הבדיקה במעבר הגבול איטית ויסודית. איש אינו ממחר לשום מקום. הדרכון נלקח מהיושב ברכב אל מתקן מיוחד שבו עוברים השוטרים על כל אחד מהדפים שבו. אם רק מופיעה חותמת רוסית על אחד הדפים בדרכון, צפוי בעל הדרכון לעיכוב דרמטי. החשש מפני ריגול בעת מלחמה מוחשי עד אימה.

מכל מקום שפר גורלנו בחלקנו. לנהגי המשאיות החוצים את מעברי הגבול נכוונו המתנות שנמשכות על פני ימים ארוכים. המשאיות חונות בצד הדרך בתור ארוך שמשתרך על פני קילומטרים. כל אחד מהנהגים שלהן אמור ליטול בחשבון מראש כי מדובר בהמתנה מייגעת שאולי בסופה תינתן לו האפשרות לחצות אל עבר היעד שלו. לא מעטים מהם יאלצו לשוב על עקבותיהם כשם שבאו. נמל התעופה בוויניצה הוא אחד היעדים שאליהם שמנו פנינו. לא על מנת לנסות למצוא כלי טייס פעיל ומסלול כשיר שיקצר את הליכי השיבה שלי לישראל אלא על מנת לפגוש בקצין המפקד על אלף ושש מאות החיילים

“עשרה חברים שלי נפלו פה”, נזכר אלכס כשאני מבקש לשמוע מפיו על היזם בו הכל החל. “הם היו בחלק הצבאי של נמל התעופה, כשלתעת, ללא כל התראה מראש הופיעו המטוסים של רוסיה והפגירו מהאוויר”

|| מאה ושלושים איש מצאו את מותם. במקום הנפילה של הטיל

אין עבר אורח
שלא תורגש. עם הרב
הורביץ במקום שבו נהרגה
ילדת דאון בלב העיר

”נאלצתי להחנות את הרכב ברחוב סמוך ומשם החילותי לעשות את דרכי. לפתע החריש את אחני רעש איום. היה ברור לי לגמרי שברגע זה נוחתים טילים על המקום שבו אמור הייתי לחנות אילו רק מצאתי מקום חניה”

סוכנים אמריקנים במקום. בפועל נהרגו כאן לא פחות ממאה ושלושים איש שמצאו את מותם. לא רק רוסיה אוהבת לטשטש עובדות ונתונים. גם אוקראינה לוקה בכך. המספר הרשמי שהותר לפרסום מצביע על מותם של עשרים ושבעה חפים מפשע. בפועל אומרים לי פה המקומיים כי מדובר במאה ושלושים איש שהפגיעה אחת ההרוגות הייתה ילדת דאון חסרת ישע שהפגיעה הקטלנית לא הותירה לה כל סיכוי להישאר בחיים. המוות המיותר שלה זעזע את האוכלוסייה המקומית יותר מכל באקט ספונטני שהלך וצבר תאוצה הוקם כאן סוג של אתר לזכרה. כמעט כל אחד מהעוברים והשבים רוכש מאחת התנויות ברחוב הסמוך בובה ומניח אותה לזכר הילדה. המראה של המון הבובות לוכד את העין ומספק מחזה סוריאליסטי. מצד אחד, עיר שוקקת וסואנת. במרכז, גורד שחקים גדול שכל זגוגיותיו מנופצות. ובתווך ערמה של בובות ופרחים.

שוטרים שומרים את המבנים ואינם מאפשרים את הגישה לתוכו. לכל היותר מאפשרים לנו להתקרב למקום שבו נותר שריד מהחור שנפער בארמה כתוצאה מנפילת אחד הטילים. תוך כדי עומדנו במקום, רגע לפני שהרב הורביץ יצא בתפילת "א-ל מלא רחמים" הנשמעת שגורה בפיו, משל היה זה "אשרי" הנאמר בפני גבריין יהודאין שלוש פעמים מדי יום – משתף אותנו פיקה, הנהג של בית חב"ד בנס האישי שחווה באותו בוקר נורא של נפילת הטילים הרוסיים פה.

"הייתי אמור להגיע לכאן לסיודור כלשהו וביקשתי להחנות את הרכב בחניה הסמוכה למקום. להפתעתי, החניה הייתה עמוסה עד להתפקע. לא נותר מקום חניה פנוי. נאלצתי אפוא להחנות את הרכב באחד הרחובות הסמוכים ומשם החילותי לעשות את דרכי אל המקום. לפתע החריש את אוזני רעש איום. היה ברור לי לגמרי שברגע זה נוחתים טילים על המקום שבו אמור הייתי לחנות אילו רק מצאתי מקום חניה.

"מיהרתי להימלט מן המקום כשכלבי הולם כתוף. כל זה

הדומיננטי של הקהילה היהודית. הוא נולד בירושלים כבן בכור למשפחת הורביץ. אביו, הרב מרדכי הי"ו, בן גאה למשפחת הלוויים המשוררת מבית זוועהיל-חב"ד. עם פרוץ הקרבות, שיגר את בני משפחתו לארץ בעוד הוא עצמו נותר כאן. לשמור על הגחלת. להמשיך להיות כתובת לכל עניין יהודי. להמשיך להעניק משענת לשארית הפליטה שאיננה מסוגלת לנוע לשום מקום וכמו גנור עליה להישאר כאן, לטוב ולמוטב.

במרוצת השנים הספיק להקים כאן בית ספר יהודי של רשת 'אור אבנר' גדול ושוקק, השוכן בעיר העתיקה, מעברו השני של נהג הבוג החוצה את שני חלקי העיר. עוד נבקר בבית הספר הזה ונופתע לגלות את הייעוד החדש שהוא משרת בעצם ימים אלו בחסות המלחמה הנותנת את אותותיה ומשנה סדרי בראשית.

מקווה טהרה הדור ומפואר משכן את קומתו התת קרקעית של מבנה בית הספר. בלב העיר שוכן בית הכנסת של הקהילה ולצדו בית תמחוי עמוס פעילות שממנו יוצאות מדי יום כיומו מאות ארוחות חמות היישר לבתיהם של מאות יהודים הרתוקים לבתיהם מאז פרוץ המלחמה. רכב מיוחד מרותק למשימה הזו שישיה ימים בשבוע. יהודי מקומי, הבקי בוויניצה ככף ידו, מנווט את הדרך של הרכב הזה מדי יום כיומו.

שש מאות אלף איש מונה אוכלוסיית ויניצה. בעבר יותר משליש מהם היו יהודים. מרביתם נספו בשואה. נקודות ציון משמעותיות בעיר מעלות את זכרם ומציבות להם יד ושם בלב העיר, במקום ההומה ביותר בה, מקדמת את פנינו התזכורת הכואבת ביותר לכך שזהו מחוז מלחמה על כל המשתמע מכך. זהו בית האופרה שחזותו החיצונית לכאורה לא נפגעה עד שמתקרב יותר ומגלים את ההרס הרב השורר בו. אך לא רק בו אלא גם במבנה ענק רב קומות שכל כולו נחרב כתוצאה מארבעה טילים רוסיים ששוגרו ישירות אליו לפני שבועות אחדים.

רשמית, התירוץ של הרוסים בהפגזה הקטלנית ששיגרו לכאן היה כי מידע מודיעיני הצביע על הימצאותם של

האוקראיניים המוצבים בו לילה ויום במשך כל ששת החודשים האחרונים מאז פרוץ הלחימה.

אלכס, יהודי הנמנה דרך קבע עם מעגל המקורבים של הרב הורביץ, מקדם את פנינו בחיך רחב בחזית נמל התעופה הנוטש שהפך לבסיס צבאי. כשאני מבקש להתקדם עוד מעט ולהיכנס לתוככי המתחם, הוא עוצר בעדי. "זהו שטח צבאי סגור", מסביר לי הקצין, לא רק ברוסיה נהלי הצבא קשוחים. גם באוקראינה. מאז שהוצב כאן לפני קצת יותר מחצי שנה, לא יודע אלכס חופשה מהי. בני משפחתו משוחחים עמו בטלפון בלבד.

"עשרה חברים שלי נפלו פה", נזכר אלכס כשאני מבקש לשמוע מפיו על היום בו הכל החל. "הם היו בחלק הצבאי של נמל התעופה, כשלתע, ללא כל התראה מראש הופיעו המטוסים של רוסיה והפגזו מהאוויר. לצערי הם נהרגו במקום. כל רגע שאני נמצא פה ואני משרת, אני חש שאני נוקם את נקמת מותם הנפשע והבלתי נסלח".

באורח טבעי לחלוטין, ניאות אלכס לבקשת הרב ומפישל את שרוול ודועו השמאלית למצוות הנחת תפילין. תוך כדי שהרב הורביץ כורך סביב ודועו ועל ראשו את רצועות התפילין, באסוציאציה שמתעוררת בדעתי מתנוסס לגנז עיני רוחי הכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" ומאמר ח"ל על כך "אלו תפילין שבראש". פסוקי קריאת שמע הנאמרים בהטעמה, תיבה אחר תיבה, מפי הקצין היהודי-אוקראיני מקבלים לפתע משמעות מיוחדת. ממעשה בודד של יהודי אחד, מצווה שגם כשלעצמה לא ניתן להלק בה ראש, זו הופכת להיות מצווה שיש בה מסר של שמירה עילאית, עננים של כבוד ושל הגנה עליו ועל אחיו היהודים המשרתים כמותו. הפרידה ממנו אינה פוסחת על משלוח של עשרות

חבילות מוזן לשלל סוגיו שהרב ואנשיו, שני בחורים בוגרים שהגיעו לכאן היישר ממרכז חב"ד העולמי, על מנת לסייע בימים טרופים אלו, מעתירים עליו. תא המטען של הרכב מתרוקן מהארגונים הרבים שמילאו את כולו. קשה להחמיץ את ההתרגשות שמציפה את הקצין הקשוח למראה כל הטוב הזה שבעת בוקר זו נוחת עליו. ספאסיבה, תודה, הוא מודה שוב ושוב. ספאסיבה בולשווי, תודה רבה, הוא מודה שוב.

באתר נפילת הטייל עם ההרס וערמת הבובות

עשרים שנה מכהן כאן הרב שאול הורביץ כשליח וכרבה

נמשך רגעים בודדים. עם הרעש של הנפילה בא הרעש של התרסקות שני המבנים, הבניין הגדול והגג של בית האופרה שקרס כולו. בבת אחת חדרה בי ההכרה של הסכנה הגדולה שעלולה הייתה להיות מנת חלקי אלמלא הייתה זו אצבע אלוקים ששמרה עליי."

וכמו לא היה די בהכרה שחדרה לתודעתו, קידם את פניו מחזה אימה שאותו אינו יכול לשכוח. למרות שחלפו מאז שבועות, עד היום, מספר פימה, לעתים הוא מתעורר באמצע הלילה שטוף זיעה קרה כשהוא אך נוכר בכך. בישראל היו מתייגים אותו כנפגע הלם.

הנה תיאורו. "לנגד עיני עמד אדם שהשאיר את נכדו התינוק ברכב עם חלון פתוח, מיהר לסיידור כלשהו באחד המשרדים בבניין. שניות לאחר הפיצוץ, הוא רץ לרכב שהיה הרוס כולו. הוא התכופף להריסות וגילה כי אין זכר לתינוק הרך. הסבא האמלל הזה התפתל על הרצפה וצווח צרחות אימה: הנכד שלי, הנכד שלי, מה עשיתי, מה עשיתי."

בבית הספר

עם מחנה הפליטים שהוקם

” הדבר היחיד שהסגיר את העובדה שהחדרים שנפתחו בפניי שימשו בימים כתיקונם ככיתות לימוד, היה הלוחות שבמרכז הקיר המרכזי שבכל אחד מהחדרים. כל יתר פרטי הריהוט הוחלפו למיטות וארונות מאולתרים

סיפור האימה הזה מחזיר אותנו אל הימים הראשונים של פרוץ המלחמה באוקראינה. כשמתוך חיי שלושה סטואיים נזרקו ערים וקהילות שלמות אל הלא נודע. באותם ימים נחשף העולם כולו למעצמת השלוחים של חב"ד באוקראינה. עשרות שלוחים, רבנים, מנהיגי קהילות, צצו לפתע אל מרכז התודעה משורה ארוכה ובלתי נתפסת של ערים גדולות וקטנות, ונחשפו במלוא הדרם עם קהילות מפוראות, מוסדות חינוך עתירי תלמידים, בתי כנסת שוקקים, כוללים יומימיים, מקוואות טהרה הדוריים ופעילות יהודית תוססת, ערכית ואיכותית הנוגעת לכלל הגילאים בקהילות השונות.

כבר בימים הראשונים של התהייה והבלבול, המבוכה הגדולה וחוסר האונים, הקימה חב"ד את ארגון ההצלה והחירום, שמעבר למבצעי חילוץ סוערים של הקהילות ומנהיגיהם השלוחים, שעוד רבות ידובר בהם בעתיד – מספק עד עצם היום הזה כמויות אדירות של מזון ליהודי אוקראינה, לצד מארזי תרופות לקשישים ולנזקקים, באמצעות מכולות ענקיות המשונעות מהמדינות השכנות הישר ליהודי המדינה.

החמ"ל הגדול שהוקם בכפר חב"ד עם פרוץ המלחמה באוקראינה היה לאחת התמונות הבלתי נשכחות של שנת תשפ"ב. חפ"ק נייד של מד"א המאכלס בו זמנית עשרות נקודות עם טלפונים לווייניים הונק אל חזית מטה החירום של חב"ד העולמית, הפועל במקום כל ימות השנה ומתוכו יוצאים מבצעים עלומים שאיש לא קורא אודותם ולא שומע עליהם מאומה.

המקום הזה מאושר דרך רבע על ידי השליח הרב שלמה חיים פלס, המנהל מערך החירום של חב"ד העולמית ועל ידי אנשיו. תכונת האופי הבולטת ביותר בדמותו של הרב פלס והאנשים שהוא בוחר בפניצטה מדוקדקת לעבוד לצדו היא היותם אנשי סוד שאינם מסגירים מאומה אודות המבצעים שהם עצמם מבצעים בימים לא ימים ובשעות לא שעות. טיסות רפואיות של שלוחים או מקורביהם שנקלעו לצרה רפואית פתאומית; תגבור אבטחתי לנוכח איזמים כאלו ואחרים הנשפכים לחייהם של שלוחים בנקודות שונות על פני הגלובוס; מעקב מתמיד אחר מסכים המשקפים עשרים וארבע שעות ביממה את הנעשה בבתי חב"ד במקומות מסוכנים או מועדים לפורענות – כל אלו הם דברים שבשגרה.

לאחר שצבא רוסיה פלש לתוככי אוקראינה הוקדשו מרבית המאמצים להצלת יהודים שהיה עליהם לקום ולברוח מהרגע. מתוך ניידת הענק של החפ"ק הופעלו רכבות שנועו על פני אוקראינה וממנה אל נקודות

במקום מקדם את פני קיבוץ גלילות. יהודים מערים שונות התערו בקהילה הזו וקנו בה שביתה.

אבל זו הייתה רק ההקדמה. במתחם מוקף גדר מרשימה, טובל בירק ובצמחייה עשירה, שוכן כבוד בית הספר הגדול של 'אור אבנו' בוויניצה. סיור מודרך בבית הספר מגלה לי כי בחסות המלחמה כמו גם חודשי החופש הגדול הפך המקום למרכז קליטה. הדבר היחיד שהסגיר את העובדה שהחדרים שנפתחו בפניי שימשו בימים כתיקונם ככיתות לימוד, היה הלוחות שבמרכז הקיר המרכזי שבכל אחד מהחדרים. כל יתר פרטי הריהוט הוחלפו למיטות וארונות מאולתרים.

למרות היותו בעל הבית, מכבד הרב הורביץ את פרטיות המשתכנים במקום. ליד כל דלת הוא נעצה, נוקש קלות ומחכה שמישהו מהדיירים במקום יפתח את הדלת. רק כשנענה בחיוב, אנו פוסעים מעדנות פנימה ומגלים עוד משפחה יהודית שחייה היו לשלל לאחר שעברה למקום וקבעה בו את ביתה הזמני.

מפלט באירופה, נשכרו מטוסים בעלי מאות מושבים, נחכרו מבנים וקומפלקסים, בארץ כמו בנקודות שונות בעולם, כדי לקלוט יחידים וקבוצות. כיום הזה, החפ"ק הנייד אינו קיים אבל מטה החירום ממשיך לעבוד. "צוות גדול של חמישים אנשים עובד רק בשניעות המזון והעזרה ההומניטרית מצילת החיים הזו", סיפר לי הרב פלס.

כששוחחתי עמו, באחד הימים האחרונים של תשנ"ב סיפר בסיפוק על השלמת מבצע השינוע לכמויות אדירות של אוכל כשר לחגים. "משטחי האוכל", סיפר, "הועברו בצורה מסודרת לשלוחי חב"ד ורובי הערים ומהם הישר ליהודי הקהילה".

בית הכנסת של הרב הורביץ משכן בימים אלו מרכז פליטים לכל דבר. היות וויניצה נתפסת בשלב מסוים, או לכל הפחות לפי שעה, כמקום רגוע יותר, יהודים ממקומות שונים באוקראינה בחרו להתייחס אליה כאל עיר מקלט שבה הם מעדיפים להשתכן עד יעבור זעם. בתפילת שחרית

מצות מצווה, בר מצווה והלווית המת - בצל תופי המלחמה

הכירו וכולם הרגישו מחויבות להשתתף בדרכו האחרונה. עשרות מיהודי הקהילה הגיעו להשתתף, אך ברגע אחד המקום התרוקן. אזעקה פילחה את השקט וכולם רצו למקום מסתור. נאלצתי לסחוב לבדי את הארון ולקוברו לבדי בעשר אצבעותי.

כמה שעות לפני כניסת החג, בעודי מארגן את הפרטים האחרונים לקראת ליל הסדר, אני מקבל טלפון. על הקו אישה יהודיה מקיב, ובכתיבת היא מספרת לי, "בני אמור לחגוג בעוד כמה ימים בר מצווה, אביו איננו. ובמצב העכשווי אין מי שייקח עליו אחריות ללמדו". היא נשנקת.

אני מבין שיש כאן נשמה יהודית שצריכה לחגוג את בר המצווה כהלכה. ביום השלישי לחול המועד, הזמננו את כל הקהילה לחגיגות הבר מצווה. הוא עלה לתורה, התפלל. ולאחר מכן התיישבנו כולנו להתוועדות וסעודת בר מצווה מיוחדת. לכמה שעות, פניהם הכבויים של האורחים התעוררו לחיים. ועוד נשמה חגגה בר מצווה כיהודי!

את ליל הסדר החלטתי לעשות בשני מוקדים: האחד, ככלל שנה בבית הכנסת למקומיים; השני, בבית הספר היהודי שם שוכנים מאות הפליטים.

בבית הכנסת ליל הסדר נוהל על ידי: לנוכח העובדה שבשעה 9:00 בערב, מתחיל סגר בכל העיר ואנשי הקהילה צריכים לחזור לבתיהם לפני שעה זו, התחלנו את ליל הסדר בשעה 16:30 בצהריים. כדי לקיים את מצוות אכילת מצה, שמצוותה רק לאחר רדת החשכה - עשינו את הסדר הפוך. קודם אכילת סעודה (שולחן עורך), לאחר מכן קריאת ההגדה ומיד עם רדת החשכה אכלנו את המצה. עד השעה 20:00 כל אנשי הקהילה חזרו לביתם.

לעומת זאת בבית הספר בו היו הפליטים המצב היה טוב יותר. את ליל הסדר שם ניהל ביד רמה הבהור משה ברוך, פליט מחרסון, בעל תשובה של הרב יוסף יצחק וולף, השליח בחרסון, למד ביישיבת חב"ד לבעלי תשובה במוסקבה. בתחילת המלחמה ברח מעירו חרסון לווניצ'ה ומאז נרתם לכל דבר יהודי.

ליל הסדר שם נמשך עד אמצע הלילה עם סעודה כיד המלך. לכמה שעות כולם שכחו את מעמדם ומצבם, כולם נכנסו לאווירת חג בשמחה ובהתרגשות. כל אחד קרא בתורו קטע מההגדה. "והיא שעמדה לאבותינו ולנו", "ממצרים גאלתנו" - המילים קיבלו מוחשיות רבה יותר הפעם. הרבה דמעות של התרגשות זלגו בקהל, סיפר לי משה ברוך. גם אני דמעת.

באמצע יומנו השני של חג הפסח נכנס לבית הכנסת חב"ד שלנו יהודי ובקשתו הראשונה אלי היא "האם יש לך מצות ויין בשבילי?". במקום הוא קיבל מאיתנו מצות ויין וארוחה חגיגית. לאחר מכן התיישבנו לשוחח והוא מספר לי: "ברחתי מחרסון - המצב שם קשה מאוד. ברחתי מהצד האוקראיני, לא הרוסי". היה זה כשהרוסים כבר השתלטו על אזורים רבים בחרסון. "מעל 10 פעמים ראיתי את המוות מול עיניי. לא לקחתי איתי מצות כיון שבכל קופסה שקיבלנו הייתה חותמת הפדרציה הרוסית. פחדתי שהחיילים האוקראינים יראו את זה". שלוחי חב"ד ברוסיה הצליחו להכניס מצות לחרסון כציוד הומניטרי.

הוא הגיע לכאן באמצע היום השני של חג והדבר הראשון שביקש זה לעשות קידוש ולאכול מצה. יותר משלוש מאות יהודים זכו לחגוג יחד איתנו את ליל הסדר בצורה מהודרת עם ארוחות מזינות כיאה לחג הפסח.

לפנינו קטעים אותנטיים ומאלפים מתוך יומנו של הרב שאול הורביץ, שליח חב"ד ורבה של העיר וויניצה.

בביקורי בעירי הצנתי ביומן הזה ולא יכולתי שלא להתפעם. הפצרותי ברב הורביץ שיאפשר לי להעתיק לקוראי 'המבשר' כמה קטעים מאלפים. לאושרי הוא נאות לכך. רשות הדיבור נתונה לימנו בלבד.

לקראת חג הפסח החלטתי לחזור לעיר שליחותי וויניצה. ההחלטה הייתה קשה, מאז פרוץ המלחמה התמסרתי כולי לפליטים שעברו בעירי לעבר הגבול. עשרות אוטובוסים עם אלפי פליטים עצרו בכל לילה בבית הספר היהודי על מזרנים, בבוקר הם קיבלו ארוחת בוקר ולאחר מכן המשיכו בנסיעתם. לאחר כמה שבועות כשקצב הפליטים דעך, החלטתי לנסוע ארצה לכמה שבועות עד יעבור זעם.

הזעם לא עבר, הלחימה נמשכה. חג הפסח מתקרב והבנתי שאצטרך לחזור לעיר שליחותי, לארגן את ההכנות לחג הפסח בקהילה, אך לא רק. יש עוד מאות פליטים יהודים מעירי הלחימה הקשה, גם להם אצטרך לעזור לחגוג את חג הפסח. כשבעה וחצי לפני חג הפסח עליתי על טיסה. הטיסה לא הייתה רגילה. מאז תחילת המלחמה, שדות התעופה באוקראינה אינם פועלים. הנסיעה הייתה אפוא בארבע טיסות: ישראל-יוון-בוקרשט-יאשי-קייב. משם ציפתה לי נסיעה של כחמש שעות עד לעיר וויניצה. זמן הנסיעה כולה לקחה מעל 30 שעות.

הגעתי לויניצה, המצב היה קשה לפליטים ולמקומיים גם יחד. הם לא ראו עתיד, לחלקם אין לאן לחזור. דיברתי עם אנשים, כולם היו כבויים. כל אחד בתורו סיפר על חוויותיו וחרדותיו.

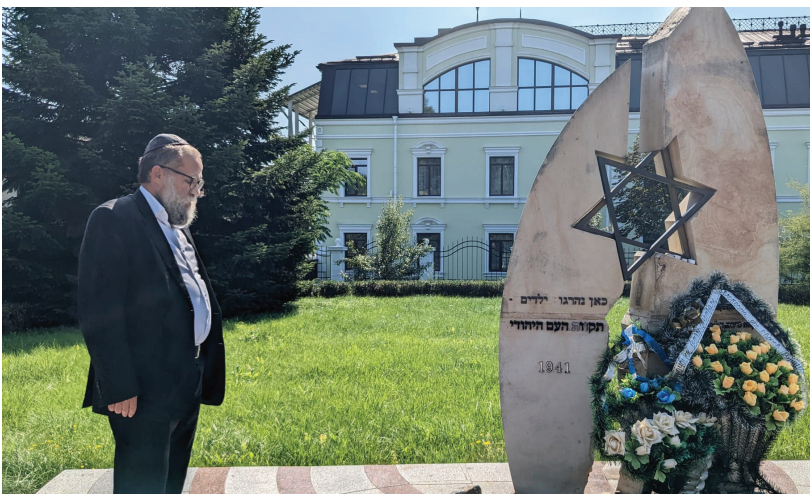
יהודי שברח ממירופול סיפר לי על ימי הלחימה הראשונים כשערים היתה מנותקת מחשמל ומים. "לא היה לנו מים לשנות. נאלצנו לשבור את הקרח עם מקל ברזל ולהמיס את הקרח למים על התנור". תוך כדי דיבור, הוציא את מקל הברזל ואמר לי בעצב: "אני עדיין שומר את המקל, למקרה שאולי שוב יהיה לי בו צורך". הפחד והחרדה של הפליטים היו לא רק בעקבות העבר אלא באשר לעתיד הלוט בערפל.

מיד כשהגעתי, מלבד חיווק היהודים במקום, הייתי צריך לארגן את כל המערך לחג הפסח: קניית מצרכים ואוכל לחג למעל 300 איש, הבאת מאות קילו של מצות, ארגון ליל הסדר הציבורי לכלל הקהילה, תחזוק הפעילות השוטפת, תפילות, שיעורי תורה ועוד.

אך הפעם הכל צריך להיות כפול מבכל שנה - גם לקהילה היהודית וגם לפליטים היהודים השוכנים במבנה בית הספר היהודי. מאות קילו של מצות הוזמנו מבעוד מועד, לקהילה ולפליטים, אך תקוותי שאלה יספיקו הייתה לשווא. שלושה ימים לפני החג נמזרה אספקת המצות ואין מנין להביא עוד בזמן שכזה. יהודים באים לבקש מצות לחג הפסח ואין לי מה לתת להם. החלטתי להפעיל את כל כובד משקלי על מנת שלא יישאר יהודי אחד ללא מצות בחג הפסח.

"ב", בעזרתם של כמה שלוחים מערים אחרות הצלחנו לארגן משלוח של שתי משאיות עם כמה מאות קילו מצות משאריות של בתי חב"ד בערים אחרות במדינה. בסך הכל חילקתי בעיר מעל 1500 קילו של מצות.

ערב חג הפסח, אחד מיהודי הקהילה הקשישים הלך לעולמו, יהודי שכולם

הניצול שהתעורר. ליד המקום שבו נרצחו ילדי יהודי ויניצה בשואה

כשאנו נמצאים במקום, נערכת בקומה הראשונה, לא הרחק מחדר האוכל והמטבח שוקקי הפעילות שבהם עמל צוות מתוגבר על הכנת ארוחות לפליטים הרבים, בוקר, ערב וצהריים - ישיבת עבודה של הצוות החינוכי במקום. שנת הלימודים עומדת להיפתח ועם כל הכבוד למתנה הפליטים שקם פה, בית הספר אמור למלא גם את ייעודו הראשי והמרכזי.

איך יוכל הקומפלקס הזה להכיל גם את כיתות הלימוד וגם את חדרי המגורים, התייתו ותכפ נענית בעוד קומה שאליה עליתי. הקומה העליונה ביותר במבנה שבה צוות של בנאים ופועלי שיפוץ עמל על הכשרת חדרי לינה למשפחות שתעבורנה להשתכן בהם לטובת פינוי חדרי הכיתות והחדרתם לייעודם המקורי.

בא.ס.בה.אן

עם כל המידע הסודי

לכאורה נמצא המקום הבא שאלינו פסענו רגלית, במרחק קצר ביותר מולב הפועם של העיר הגדולה. בפועל זהו

|| יוראו מנחם עמ
הקצין היהודי המופקד
על 1600 חיילים במהלך
התעופה הנטווש של
יעצה

בשלב הבא הם מפרטים בפנינו את המקומות המדויקים בהם ביקרתם היום הזה בוויניצה. ובתוך כך מישר אחד מהם מבט לעבר אחד משני הבחורים ההמומים כשהוא שואל: מה עשית ברוסיה בחודש שעבר

קיימים בתודעת המקומיים. חנויות ובתי עסק לרוב מעטרים את חזיתם בגאווה בדגל אוקראינה. על גדות נהר הבוג החוצה את העיר מתנוסס לראווה דגל ענק ממדים. הרב הורביץ מספר לי כי זהו תוצר של תחרות רשמית שהוכרזה ברחבי אוקראינה. תחרות נושאת פרסים כספיים יקרי ערך והמשימה בה פשוטה למדי: הווכים הם מי שיציגו לראווה את דגל המדינה הגדול והמרשים ביותר.

מי שחשב שהמפלגה הזו תסתים בדרך העמומה שבה באים אל קצם מבצעים ישראליים היוצאים לדרך חדשות לבקרים כשהם נושאים שמות הרואים ומבטיחים – מוזמן בזאת להעריך נכונה מחדש את הנחישות האוקראינית שאינה מראה כל סימן לנסיגה.

תוך כדי שהותי בוויניצה פרצו הדיווחים על ההתקוממות האוקראינית בחרקוב. אנשי שיחי מצמרת האקס.ב.ה.או הצביעו על כך בגאווה בלתי מוסתרת. לדבריהם, זוהי הוכחה מוחצת לכך שהכיבוש הרוסי לא יצליח. במרוצת השבועות שחלפו מאז ביקורי באוקראינה, הספיק פוטין להכריז על לא פחות מסיפוח ארבעה מחוזים שונים והכרזה עליהם כשטחי רוסיה לכל דבר. לפי הנחישות בה פגשת, נראה שגם כאן טרם נרשמה האות האחרונה. נכון יותר: טרם נורתה הירייה האחרונה.

בקר האחים

עם תמונת היהודי האחרון

בינות לגיאיות תלולים, מבעד לסבך עצים, מתגלה לפניי מקום ציננו של בעל 'שער המשפט' על הלכות חושן-משפט, הגאון רבי ישראל איסרלין זצ"ל, שהיה רבה של ויניצה ומחתנו של ה'נודע ביהודה'. מאבק נחוש שניהל הרב הורביץ למחיקת המקום והקמת מבני מגורים עליו – נחל הצלחה. המקום הקדוש מופיע כיום ברשומות של העיר כאתר שמור שאין לפגוע בו בשום צורה. לאחר ההצלחה, שנחשבה בתחילת הדרך כחסרת סיכויים, הביא הרב הורביץ למקום את אנשי 'אהלי צדיקים' שחידשו את המצבה והעניקו לרב הקדוש את כבודו הראוי לו במנוחה נכונה.

אי אפשר לבקר בוויניצה בלי לדרוך במקום שבו הקיץ הקץ על העבר המפואר של הקהילה היהודית התנוססת

בהם ביקרתם היום הזה בוויניצה. ובתוך כך מישר אחד מהם מבט לעבר אחד משני הבחורים ההמומים כשהוא שואל: מה עשית ברוסיה בחודש שעבר.

הלה, עלם חמדות שמהיר לקלוט את השפה המקומית על ניביה ולהדריך בצורה כה קולחת את היהודים המקומיים כאן, בתפילה, בלימוד ובכל דבר שבקדושה – משיב לפי תומנו כי היה ברוסיה לא יותר מיממה בלבד. איש שיחנו מבהיר כי הדבר ידוע לו היטב וכי "אם לא ראבינך הורביץ, שידענו שפניך מועדות אליי, לא היית יכול לחצות ולהגיע לכאן".

החשש מפני ריגול נוכח כאן כל העת. גם בטרם השיחה עמי, תעודת העיתונאי הנישאת עמי דרך קבע ובארץ כמעט ולא נעשה בה שימוש (למעט השתתפות באירועים שהכניסה אליהם מותנית באישור היחידה לאבטחת אישים בשב"כ), נסקרה כאן שוב ושוב בעיניהם הבוחנות של השניים.

בשיחה עמם מתבררת עוצמת הנחישות שלה שותפים האוקראינים באשר הם במלחמה הנוכחית. אם עד כה דימית בנפשי כי ניתן יהיה בקלות למצוא את הסולם שיוריד את האוקראינים מהעץ עליו טיפסו, השיחה הזו הניבה מסקנות חדשות ומפוכחות יותר. גם אם נשיא אוקראינה יחליט, מכל סיבה שהיא, להגיע לפשרה עם רוסיה, הוא יגלה כי אין מאחוריו תמיכה למהלך כזה. זו מלחמה על הבית, מבהירים לי השניים. ובמלחמה כזו לא נתפשר.

הלאומנות האוקראינית היא אכן התוצר הבולט ביותר של המלחמה הזו. עד שכוחות צבא רוסיה פלשו לתוככי אוקראינה, לא היתה קיימת מציאות כזו בגבולותיה. אוקראינה נחשבה, בצדק או שלא, כסרת עורף של רוסיה ללא זהות עצמאית מגובשת. המלחמה שעליה הכריז פוטין הניבה רגשות עזים שעד כה היו רדומים או כלל לא היו

רחוב צדדי ששוטרים ניצבים משני צדיו ובוחנים היטב כל מי שחוצה אותו. לכל אורך צדו הדרומי של הרחוב, המבנים הטיפוסיים שעליהם לא נכתב כל שלט, אינם מסגירים מאומה מהרוחש המתרחש בתוכם. אלו הם משרדי ולשכות האקס.ב.ה.או, יורשו העדכני של הקג"ב, שירות הביטחון האוקראיני.

לכל אורך הרחוב נראים שוטרים עונדי דרגות שונות. עצים גבוהים ששדרתם כמו מסוככת על המתהלכים בו משווים לשדרת הרחוב מראה ציורי. מהר מאוד אגלה כי הבכירים ביותר הפוסעים בו אינם עוטי מדים או דרגות אלא אנשים בלבוש אזרחי. בפינת הרחוב, ליד שולחנות של מה שנראה כבית קפה מקומי, מחכים לנו שני אנשים לא מבוגרים. המבט הנשקף מעיניהם דרוך.

הם לוחצים יד בנימוס ומודאים שוב ושוב שלא נקליט דבר מכל אשר יואילו לומר לנו. "אתם יכולים להתרשם מהדברים ולהביא בפני הקוראים את רוחם אך לא לצטט אותנו לא בשמנו ולא בתפקיד שלנו", אמרו לנו. הצמד היושב מולנו מופקד בימים אלו על מערך המילואים הפעיל של המגויסים מקרב אוקראינה לטובת הלחימה. למעשה כל אדם בוגר מגויס לטובת המלחמה אלא אם כן הוא אב לשלושה ילדים. משפחה בת שלושה ילדים נחשבת במנותים אוקראיניים כברוכת ילדים ולפיכך פטור האב משירות מילואים גם בעת מלחמה.

השיחה עם השניים נפתחת במידע אישי עלינו, עלי, על הרב הורביץ המלווה אותי ועל שני בחורי החמד הבוגרים המשמשים בימים אלו כעוזריי. מידע נמסר לא מפינו אלא מפי השניים היושבים מולנו ובפני פוקר מסבירים לי כי הם יודעים היטב את השעה שבה נחתתי אמש במהלך התעופה ביאשי שברומניה, את המועדים המדויקים בהם עברתי במעברי הגבול מרומניה למולדביה וממולדביה לאוקראינה. בשלב הבא הם מפרטים בפנינו את המקומות המדויקים

|| הפך למרכז פליטים. תפילה בבית המנסה בווינצה

” זוהי תמונתו של היהודי האחרון מהעיר, כשהוא כורע על ברכיו לפני קבר אחים עמוס בחללי יהודי וינצה, וחייל נאצי מכונן אקדח לראשו, רגע לפני הוצאתו להורג, בעוד אנשי אס.אס. מביטים באדישות במתרחש

עמלי כפים אל מקומות עבודתם. צעירים ומבוגרים יהדסו בין הדיווחים על ההתקדמות בדירות השונות של הלחימה לבין התקווה המפעמת לשלווה שתשוב לשרור כאן אולי ביום מן הימים.

מנהג מונמנטלי יפה מאפיין את העיר הזו. בכל אחד ממעברי החציה ניצב פסל של ילד בגודל ענק. הילד חבוש כובע מצחייה גדול. כמו נועד הממונט הזה להזכיר לנוסעים כי ילדים בדרך וכי יש להאט את הקצב ואולי אף להעניק להם זכות קרימה בחצותם את הכביש. בעיניי היה לדמות הילד הזה תפקיד הרואי יותר. יש פה ילדים, כמו מודעק שוב ושוב המסר מכל אחד מהפסלים האילמים הללו. אל תפגעו בנו, כמו קראו הילדים הדוממים הללו אל כלי המשחית הקורעים כאן את השמים ולא אחת גם מחוללים גם הם וחורבן ואובדן.

בימי ילדותי קראתי ספרון מרתק על יהודים בברית המועצות של אז שנחרת עמוקות בתודעתי. לספרון הזה קראו "אותם לא ישבורו". תוארה בו פיסת עלילה מקורות חיייהם של יהודים מאחורי מסך הברזל שכל הרדיפות והתלאות שעברו לא הצליחו לשבור את רוחם. הם נותרו נחושים ביהדותם ודבקים באמונתם.

אחרי השעות הרצופות שעשיתי במחיצתו של הרב שאול הורביץ והנשמות שבורבן הוא פועל, לשמירת הגחלת היהודית ולטיפוחה, שבת ונוכחתי באותם גיבורים אלמונים.

רוחו החזקה של הרב הורביץ, מורשת רבו הגדול, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ל, איתנה ובלתי ניתנת לערעור. גם טילים שנוחתים ממטוסי מדינה שכנה שהפכה לאויב. גם הימלטות פתאומית של משפחות על טפן. גם ערעור טוטלי של כל מעגל החיים על פני עשרים שנות שליחות – לא יוכלו להסיטו מדרכו. כי את מנגינת החיים הזו אי אפשר להפסיק.

הסיטואציה המרגשת הזו מזכירה לי אפיין אחר ששמעתי מפי הרב הורביץ על יהודי המקום. בעבר, כך סיפר, הייתה וינצה מאוכלסת בעיקר במשכילים. יהודים שהפנו מרצונם הטוב עורף למסורת ישראל. "גם כיום", סיפר הרב, "אני נתקל בשרידיה של אותה תופעה. בניגוד ליהודים במחוזות אחרים באוקראינה, בווינצה אני נתקל בראש ובראשונה בשאלות כמו: למה? מדוע? מי אמר? ורק אחר כך ניאותים וניגשים לשלב היישום".

אי אפשר להימלט מאסוציאציה מטרידה: האם ההיסטוריה עלולה חלילה וחס לחזור על עצמה במקום הזה. ככל שאני מנסה לגרש ממשבתי את התהיה הזו, היא אינה נותנת מנוח.

בעוצר הלילי

עם המגדל שאורו כבוי

מדי ערב, בשעה עשר וחצי, העיר הגדולה מדוממת מנוע. עוצר מוכרז באוקראינה כולה. אין יוצא ואין בא. המגדל הנשקף מחדריו במלון חשוך. בימים כתיקונם, גילו לי המקומיים, המגדל הזה, מסמליה של העיר, מואר בשלל אורות. במרוצת חודשי המלחמה, על מנת שלא למשוך אש, במוכן הפשוט ביותר של הביטוי, החליט השלטון המקומי להחשיך את האורות.

שוטרים נראים בכל פינת רחוב והם אוכפים את הסגר שנועד בראש ובראשונה להציל את חיי האזרחים שעדיין מנהלים את חיייהם פה.

בשעות הבוקר ישובו החיים אל מסלולם, ככל שניתן להתייחס כך למעגל החיים הנוכחי, בשגרת המלחמה. החשמלית הישנה תמשיך לנוע על מסלולה, לעצור ולאסוף

במקום. הנהג גומא מרחקים בעיר הזאת ונעצר בפאתיה. אנו יוצאים מהרכב, פוסעים בלאט אל שלוש נקודות סמוכות זו לזו. כל אחת מצוינת במנומנט משלה. זהו מקום קברי האחים של מאות אלפי יהודי העיר שהועלו כאן על המוקד ונרצחו נפש בידי הנאצים.

באורח שדומה כי נדיר למצוא לו מקבילים במקומות אחרים כאלו על אדמת אירופה העשנה. קבר אחים לגברים. קבר אחים לנשים. קבר אחים לילדים. ליד כל אחד מהם אנו מתעכבים, אומרים מספר פרקי תהלים, הרב הורביץ מתעקש שנלמד גם משנה וגם נישא מפי' מ'לא'.

כאן גם מקדם את פנינו התצלום המפורסם בעולם כולו תחת הכותרת: היהודי האחרון בווינצה. זוהי תמונתו של היהודי האחרון מהעיר, כשהוא כורע על ברכיו לפני קבר אחים עמוס בחללי יהודי וינצה, וחייל נאצי מכונן אקדח לראשו, רגע לפני הוצאתו להורג, בעוד נאצים, חיות אדם של האס.אס. ושירות העבודה של הרייך, מביטים באדישות במתרחש.

במקום הזה נזכר הרב הורביץ לספר לי על יהודי שפגש פעם אחת, במרוצת עשרים שנות השליחות שלו במקום, בטיסה בין אוקראינה לישראל. כדרכם של שלוחים כמותו, האמונים על רוח השליחות המפעמת ובכל ישותם, בכל מקום שחף רגלם דורת בו, ביבשה, באוויר ובים, ברגע שרק יכול היה החל משוטט במנטוס לאתר יהודים ולזכותם במצוות הנחת תפילין.

באחד המושבים השיב לו לשלום אדם שהזדהה כיהודי אך סירב בכל תוקף להניח תפילין. "הבט עליי", אמר האיש ששיבה זרקה בשערות ראשו הגלוי. "אני הייתי שם, בקבר האחים בווינצה. גם עלי ירו הנאצים והם היו בטוחים שאני מת. איבדתי את ההכרה אבל נותרתי בחיים. בלילה, כשהתעוררתי, גיליתי להפתעתי שאני בחיים. צבטתי את עצמי שוב ושוב כדי לוודא שאינני הוזה. ואז, בהחלטה נחושה, התחלתי לחפור עד שפילסתי לי דרך ומתוך אינספור מתיים שהקיפו אותי מכל עבר, יצאתי החוצה".

המחזה המבעית הנביט בתודעתו אנטונוניוס לאמונה יהודית. בעיניו לחות, באותנטיות אופיינית שאין שנייה לה, פנה אליו הרב הורביץ באותה שיחת בוקר בגובה שלושים אלף רגל: "אחרי שניצלת בנס גמור, אתה רוצה לנצח את הנאצים הארוכים האלה או שהם ינצחו אותך?". השאלה פילסה נתיבות ללבו ולראשונה בחייו, הפשיל את שרולו, כרך סביב זרועו כנגד הלב ועל ראשו כנגד המוח את רצועות התפילין וקרא בקול נרגש: "שמע ישראל".